

**O colaborare de succes:
Emil Fischer și Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română
și Cultura Poporului Român (ASTRA)**

Delia VOINA *

Abstract: A Successful Collaboration: Emil Fishcher and the Transylvanian Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People (ASTRA). *The Transylvanian Association for Romanian Literature and the Culture of the Romanian People was an essential factor in the Romanians' endeavour to assert themselves as a nation, in the struggle of the people of Ardeal to defend their own identity. The foundation of the association in Sibiu in 1861 is one of the most important events which marked the history of the Romanians in Transylvania: the organization of Romanian language education, the creation and consolidation of the Orthodox and United Romanian Metropolitan Churches, the establishment of the first Romanian financial and economic institutions, the inauguration of the first museum of the Romanians of Ardeal, and the founding of the Romanian National Party of Transylvania. Throughout his career, Emil Fischer was particularly industrious; he is rightfully considered the most important photographer from Sibiu. With his unanimously recognized talent, Emil Fischer is one of the significant contributors to the Transylvanian Association. In his photographs, he captured images of traditional industry, folk festivals, religious ceremonies, daily life scenes, cultural events, prominent personalities in the political, social, and cultural life of the local communities, as well as common people dressed in their beautiful traditional clothes.*

Keywords: *ASTRA, Fischer, photographer, cultural events.*

Preocupările referitoare la istoria atelierelor fotografice sibiene de la începutul secolului XX, cu accent pe activitatea atelierului Fischer, au sporit și s-au aprofundat odată cu studierea colecțiilor de fotografii deținute de instituții de cultură sibiene (Muzeul Național Brukenthal, Biblioteca Județeană ASTRA, Muzeul ASTRA, Centrul de dialog și cultură Friedrich Teutsch al Bisericii Evanghelice C.A. din România), dar și a unor colecții particulare¹.

Emil Fischer, fiul unui capelmaistru de origine germană din Boemia, s-a născut în anul 1873 în Philipopoli (azi Plovdiv – Bulgaria). Primii pași în studiul fotografiei i-a făcut, ca ucenic (1887-1889), în atelierul lui Gustav Weber din București. Pentru o scurtă perioadă (1891-1897) a lucrat la Carl Muschalek,

* Muzeograf, Muzeul Național Brukenthal; e-mail: deliavoina@gmail.com.

¹ Articolul de față este o reluare mai amplă a unei prezentări făcute la Brașov, în anul 2010, în cadrul sesiunii științifice *Țara Bârsei*, manifestare organizată de Muzeul Casa Mureșenilor. O primă variantă a fost scrisă în același an, 2010, pentru volumul „Țara Bârsei”, serie nouă, nr. 9, p. 120-125, având titlul *Emil Fischer – fotograf și etnograf al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*.

vestit fotograf brașovean². S-a perfecționat la Școala Fotografică din Magdeburg și a fost angajat în atelierul fotografului curții regale de la Berlin³. În 1897 s-a stabilit la Sibiu unde, în Piața Mare nr. 16, a cumpărat atelierul deținut de Camilla Ásbóth (1871-1897), nepoata primului fotograf sibian, cu atelier permanent, Theodor Glatz (1855-1871)⁴. Din 1 septembrie 1900 a preluat atelierul fotografic construit de Societatea de Asigurări „Transsylvania” (înființată în anul 1868), din Heltauergasse 5 (azi strada Nicolae Bălcescu), în care a lucrat până la pensionare⁵. În anul 1903 s-a numărat printre cursanții de la Institutul Fotografic (Lehranstalt für Photographie) din München. Pe toată durata activității sale de fotograf, Emil Fischer a preluat atelierelor altor fotografi sau a deschis filiale în toate zonele Sibiului. Astfel: între 1904 și 1906 a luat în primire atelierul lui Wilhelm Wagner situat pe Elisabethgasse 9 (azi strada 9 Mai); între 1911-1913 a preluat filiala de pe Fleischergasse 6 (azi strada Mitropoliei), cândva atelierul cumnatului său Victor Mysz, în care i-a urmat Rudolf Kunte⁶; în anul 1915 a cumpărat atelierul lui Wilhelm Auerlich din Heltauergasse 53, pe care, ulterior, l-a vândut Idei Guggenberger⁷.

Între cele două războaie mondiale a colaborat cu etnografii Emil Sigerus și Julius Bielz, alături de care a realizat numeroase fotografii ilustrând viața rurală transilvană⁸.

De-a lungul a șase decenii de activitate, Emil Fischer a desfășurat o muncă laborioasă fiind considerat cel mai bun fotograf sibian. A fost apreciat și răsplătit cu numeroase diplome și premii care au atestat înalta sa măiestrie artistică. A obținut titlul de „Fotograf al Curții Regale”⁹ de două ori: în 1904, de la arhiducele Josef al Austro-Ungariei și în 1920, de la Curtea Regală a României. A fost premiat la München (1903), Sibiu (1903), București (1906), Brno (1907) și, în 1910, i s-a decernat ordinul „Crucea României” în grad de Cavaler pentru fotografiile cu Palatul Peleş¹⁰.

² Camelia Neagoe, *Contribuții la istoria fotografiei brașovene (1842-1918)*, în „Un secol de artă brașoveană (1815-1918)”, Brașov, 2018, p. 44-45; Aurelia Cozma, *Sibiul văzut de fotografi*, Alba Iulia, 2007, p. 60.

³ Vezi „Gazeta Sibiului”, anul VII, nr. 112, 1 ianuarie 1940, p. 5.

⁴ Konrad Klein, *Fotografische Ateliers in Hermannstadt 1860-1918*, în Monica Vlaicu (coord.), „120 de ani de arhivă în Transilvania”, Sibiu, 1996, p. 162, 163.

⁵ *Ibidem*, p. 162.

⁶ *Ibidem*, p. 163.

⁷ *Fotografia unei epoci (1854-1948). Ateliere fotografice sibiene*, Sibiu, 2017, p. 36.

⁸ K. Klein, *Emil Fischer*, în „Lexikon der Sibenbürger Sachsen”, Innsbruck, 1993, p. 128; Idem, *Grüße aus dem Bärenland. Siebenbürgen in alten Ansichtskarten*, München, 1998, p. 137.

⁹ Titlul de „Fotograf al Curții Regale” se acorda în urma experienței acumulate de fotograf de-a lungul timpului, după participări la expoziții naționale și internaționale unde obținea premii, după fotografierea membrilor casei regale și după plata unei taxe care dădea dreptul de a afișa stema regală alături de însemnele de fotograf/atelier.

¹⁰ Adrian-Silvan Ionescu, *Photographers in Romania 1840-1940*, în „Muzeul Național”, 2008, XX, p. 64-65; Vasile Ciobanu, *Contribuții la cunoașterea istoriei sașilor transilvăneni 1918-1944*, Sibiu, 2001, p. 382; Dorina Negulici, Nicușor Dănuț Ivănuș, *Reședințe ale Casei Regale de România în colecția de fotografii Emil Fischer*, Brașov, 2007, p. 6.

S-a numărat printre fondatorii cluburilor de fotografie din Transilvania, iar pe la 1930 a fost ales președinte al Uniunii Fotografilor din România. Atelierul fotografic Fischer a fost naționalizat în anul 1959.

Emil Fischer s-a stins din viață în 9 mai 1965, la Sibiu, în vârstă de 92 ani. Activitatea sa a fost continuată de fratele său vitreg, Josef, împreună cu care a lucrat timp de 14 ani¹¹.

În afara fotografiilor de studio, Emil și Josef Fischer și-au îndreptat atenția și asupra imaginilor jurnalistice, realizând numeroase fotografii, în peste 180 de localități rurale și 50 de orașe ale Transilvaniei, în Delta Dunării, în Munții Carpați, în Bulgaria și Italia, fiind considerați, pe bună dreptate, cronicari ai secolului trecut¹². Cei doi fotografi au constituit o arhivă de peste 8.000 de clișee pe sticlă și celuloid (în care au fost incluse și cele provenite de la Theodor Glatz și Camilla Ásbóth, preluate odată cu atelierul), arhivă ce poate fi apreciată ca un tezaur de o valoare istorică, culturală și documentară deosebită. Au surprins în imaginile lor arhitectura orașelor, serbări populare, ceremonii religioase, scene de viață cotidiană, evenimente culturale deosebite, portrete ale unor personalități cu mari merite în viața politică, socială și culturală a comunității transilvane, dar și chipuri ale unor oameni obișnuiți, îmbrăcați în frumoase costume populare¹³. Bogatul material fotografic a fost valorificat prin publicarea de fotografii în presa vremii, în lucrări monografice, prin serii de cărți poștale ilustrate, editate la tipografi din Sibiu.

În anul 1980, Muzeul Brukenthal a cumpărat de la Josef Fischer un număr însemnat de clișee pe sticlă, aparate fotografice, albume și fotografii, iar în 1987 a fost donat și restul arhivei fotografice. În prezent, *Colecția Fischer. Clișee pe sticlă*, aflată la Muzeul Național Brukenthal, Muzeul de Istorie Casa Altemberger numără 8.099 clișee pe sticlă, patru aparate fotografice cu trepied, un aparat de reproduc, un dulap și cinci albume cu fotografii¹⁴.

Datorită măiestriei sale unanim recunoscute, Emil Fischer s-a numărat printre colaboratorii de seamă ai *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român* (ASTRA). *Asociațiunea* a constituit un factor esențial în procesul de afirmare a națiunii române, în lupta ardelenilor pentru apărarea propriei identități. Înființarea Astei la Sibiu, în anul 1861, se numără printre evenimentele de mare însemnătate care au marcat istoria românilor din Transilvania acelei epoci: organizarea învățământului în limba română, crearea

¹¹ K. Klein, *Fotografische Ateliers in Hermannstadt 1860-1918*, p. 163.

¹² Martin Rill, *Foto-Platten-Archiv Fischer in Brukenthalmuseum*, în „Forschungen zur Volk-und Landeskunde”, anul XXIV, nr. 2, 1981, p. 126-127; Constantin Popa, *Structura și valoarea documentară a arhivei Fischer. Modalități de valorificare*, mss. Arhiva Muzeului ASTRA, nr. 5443.

¹³ Ligia Fulga, *Fotografiile Emil și Josef Fischer și importanța lor pentru formarea identității naționale*, în „Studii și comunicări de etnologie”, tom XVI, 2002, p. 181-182; Aurelia Cozma, *op. cit.*, p. 61.

¹⁴ Dorina Negulici, N. D. Ivănuș, *Brașovul de altădată în colecția Emil Fischer/Das ehemalige Kronstadt in Emil Fischer Sammlung*, Brașov, 2006, p. 6-7, 11; Aurelia Cozma, *op. cit.*, p. 61.

și consolidarea celor două mitropolii românești ortodoxe și unite, înființarea primelor instituții financiare și economice românești, realizarea primului muzeu al românilor ardeleni, crearea Partidului Național Român din Transilvania¹⁵.

În 19 octombrie 1902, Sibiuul a fost gazda celei mai importante expoziții care a precedat inaugurarea Muzeului *Asociațiunii*: „Expoziția industrială”, organizată de *Reuniunea Română de Agricultură și Reuniunea Sodalilor* din Sibiu, sub patronajul *Asociațiunii Transilvane*. A fost cea de a treia expoziție cu puternică tematică etnografică, după Brașov (1862) și Sibiu (1881), realizată cu scopul de „a întruni într-un singur mănunchi frățesc rodurile muncii și priceperii, hărniciei și iscusinței românesci”¹⁶. Au fost expuse atunci peste 1.700 de obiecte aparținând industriei de casă, adunate din 51 de comune din comitatul Sibiu. În centrul sălii de expoziție s-au reconstituit trei „odăi înzestrate cu obiecte necesare și anume o odăe din Săliște, alta din Rășinari și a treia din Avrig”¹⁷.

Prezent în sala de expoziție, cu aparatul său fotografic, Emil Fischer a fixat pe hârtie fotografică cele trei interioare¹⁸. Inventarul încăperilor (costume populare și piese de port popular românesc, cusături, textile și țesături țărănești, mobilier, ceramică tradițională și icoane) precum și fotografiile executate cu acea ocazie au fost donate Muzeului *Asociațiunii* și ele au figurat, atât în expoziția prilejuită de inaugurarea muzeului național al românilor, vernisată în Palatul *Asociațiunii*, la 19 august 1905, cât și în Pavilionul ardelenilor, la „Expoziția jubiliară regală” de la București, amenajat pe Câmpia Filaretului, cu prilejul aniversării a 40 ani de la urcarea pe tron a regelui Carol I, din anul 1906¹⁹.

A fost momentul în care a început colaborarea propriu-zisă a lui Emil Fischer cu *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*.

Interior din Săliște

Interior din Rășinari

Interior din Avrig

¹⁵ Pamfil Matei, *Asociațiunea Transilvaneană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA) și rolul ei în cultura națională (1861-1950)*, Cluj-Napoca, 1986.

¹⁶ *Expoziția industrială din Sibiu*, în „Transilvania”, anul XXXIII, nr. 5, septembrie-octombrie 1902, p. 183.

¹⁷ *Ibidem*, p. 184.

¹⁸ Colecția de *Grafică documentară* a Muzeului ASTRA: nr. inv. 1991 – Interior din Săliște, nr. inv. 1990 – Interior din Rășinari, nr. inv. 1934 – Interior din Avrig.

¹⁹ Ana Grama, *Începuturile etnomuzeografiei românești transilvane. Muzeul „Asociațiunii” până în anul 1913*, în „Muzeul ASTRA. Istorie și destin, 1905-2000”, Sibiu, 2002, p. 61-63.

În 19 august 1905 a avut loc inaugurarea Muzeului Asociațiunii printr-o „Expoziție etnografică și istorico-culturală”. Scopul organizării sale era acela de a reda publicului, atât românesc, cât și străin, o imagine cât mai fidelă a civilizației poporului nostru. La primul etaj al noului palat, în cele opt săli care aparțineau muzeului erau prezentate: „situația geografică, viața satelor, casele țăranilor români” (în cea mai mare parte fotografii), „tipul și portul țăranesc” (ii, cămăși, oprege, poale, pieptare, cojoace etc.), „locuințele țăranilor români, obiectele din casa tradițională” (textile și țesături: covoare, ștergare, fețe de masă; obiecte ceramice: căni, blide, ulcioare, oale), „produse ale industriei de casă” etc. Au fost realizate și câteva interioare țăranesti cu textile, mese, lavițe, paturi și cuiere vechi, frumos încrustate; pe pereții odăilor erau expuse fotografii reprezentând sate, porturi și obiceiuri țăranesti. Secțiunea etnografică continua în curtea muzeului, unde au fost amenajate o stână în mărime naturală, din Poiana Sibiului, și un atelier al unor meșteri aurari din Munții Apuseni, în care un țăran alegea aurul, înconjurat de blocuri de piatră și instrumentar minier. Partea istorico-culturală includea: expoziția istorică (arme, documente fotografiate, colecții numismatice, cărți vechi, manuscrise și albume, obiecte ce au aparținut personalităților ardeleni, colecții de ziare și publicații din Transilvania), „despărțământul bisericilor române”, ortodoxe și unite (cărți bisericești, manuscrise, icoane, obiecte de cult), „despărțământul literatură și știință, despărțământul artelor frumoase și industria de artă, expozițiunea băncilor române”²⁰.

Cei 1.327 de expozanți și cele 9.000 de obiecte expuse au fost consemnați/consemnate de Cornel Diaconovici în *Catalogul expoziției*²¹. Se ilustra civilizația românească transilvană în toată complexitatea ei: sate, biserici, bănci, reuniuni și asociații, grupuri ocupaționale și sociale reprezentative, oamenii acestor locuri și creațiile lor material-spirituale. Printre cei nominalizați în paginile catalogului se număra și Emil Fischer²², care a donat muzeului „valoroase colecțiuni de fotografii etnografice” și care „cu cea mai mare prevenire s-a pus în serviciul Expozițiunii și la invitația comitetului aranjator” a procurat „o bogată colecțiune de tablouri prețioase”²³.

La data aranjării expoziției din 1905 s-a născut o atitudine aparte față de fotografii. În tematica extinsă a expoziției, cuprinsă în *Programa expoziției*²⁴,

²⁰ Cornel Diaconovici, *Raportul primsecretarului „Asociațiunii” asupra Expozițiunii etnografice și istorice-culturale aranjată cu ocaziunea inaugurării Muzeului istoric și etnografic al „Asociațiunii”*, (în continuare *Raportul primsecretarului...*), în „Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, nr. I, Sibiu, ianuarie–februarie, 1906, p. 21-33.

²¹ Idem, *Catalogul expozițiunii etnografice și istorice-culturale aranjate cu ocaziunea inaugurării Muzeului „Asociațiunii” în Sibiu la 19 August–14 Sept. n. 1905*, în „Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, nr. VI, Sibiu, noiembrie–decembrie 1905, p. 257-296.

²² *Catalogul expozițiunii etnografice...*, I. *Partea etnografică. Desp. A. Situația geografică, viața comunală și casele Românilor din țară*: poziția 19: „Emil Fischer, fotograf, Sibiu: Fotografii cu porți și cruci vechi și străvechi, fotografii de interes etnografic, și anume: Păstor cu oile; Pompierii din Orlat; Vederea generală a Blajului”, p. 258.

²³ C. Diaconovici, *Raportul primsecretarului...*, p. 24.

²⁴ *Programa Expozițiunii etnografice și istorice-culturale care se va aranja cu ocaziunea inaugurării Muzeului „Asociațiunii” în Sibiu la 19-28 August 1905*, în „Transilvania. Analele Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”, nr. II, Sibiu, martie-aprilie 1905, p. 17-30.

s-au prevăzut, în mod clar, realizarea și trimiterea de fotografii de un anume tip, care să corespundă unor cerințe stabilite, conform motivației: „Ca tablourile fotografice ce se vor expune, să se prezinte uniform, toate fotografiile ce se vor face anume pentru secțiunile II și III ale despărțământului A al expozițiunii, vor avea următoarele dimensiuni: înălțimea 26 cm, lărgimea 31 cm și se vor trimite în câte două exemplare necartonate”. În Secțiunea a II-a se cereau „tablouri vechi cu vederi ale comunelor”, dar cea mai importantă specificație pentru conținutul ilustrației fotografice din expoziție a fost la „Secțiunea> a III-a. Casele țăranilor români (...) 1. fotografia cel puțin a unei case țărănești mai caracteristice, cu zidurile laterale și eventual cu un plan al intravilanului întreg. Casele vechi (de preste 100 ani) câte se mai găsesc, se vor fotografia pentru expozițiune, atât în totalitatea lor, cât și detaliile mai caracteristice”. La „Secțiunea> IV. Tipul și portul țăranesc” se solicitau „Colecțiuni de fotografii (cel puțin în format Cabinet) și după posibilitate colorate, vor servi același scop și vor avea să prezinte îndeosebi și tipuri caracteristice”. În „Locuința țăranului român”, în rândul pieselor „mobiliarului țăranesc obicinuit” se prevedeau și „chipuri” etc.

Fixarea fotografiilor pe paspartou-uri originale, unitare, urma să se realizeze la sediul muzeului din Sibiu²⁵. Cu toate acestea, majoritatea despărțământelor au trimis la expoziție fotografii cartonate cu explicații complexe, așa cum le și ceruseră organizatorii. Tot atunci, s-au primit și fotografii mai vechi, pe care preoții, dascălii, funcționarii, țăranii le dețineau deja. Între acestea s-au numărat și fotografii realizate de Emil Fischer. Astfel, din partea Despărțământului Sebeș al Astei s-au primit mai multe fotografii; pe una dintre ele, alături de însemnarea manuscrisă privind subiectul fotografiei („Espusă prin despărțământul Sebeș al Astei/Biserica ortodoxă română din Sebeșul săsesc Transilvania”), apare, cu argintiu, în partea stângă a paspartu-ului, însemnul de fotograf al curții regale, numele fotografului [Emil Fischer] și localitatea unde a activat atelierul fotografic [Hermannstadt]²⁶.

Vedere generală a Blajului

Biserica Ortodoxă din Sebeșul săsesc

²⁵ Ana Grama, *op. cit.*, p. 96.

²⁶ Colecția de *Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal, nr. inv. 16.569.

Tot Emil Fischer este cel care a realizat fotografii cu ocazia manifestărilor culturale ce au avut loc cu prilejul serbărilor de la Sibiu, desfășurate în zilele ce au urmat inaugurării Muzeului *Asociațiunii*²⁷. Din colecția de *Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal amintim două dintre acestea, unde apar scene din spectacolul „Moș Ciocârlan”, de Tudor cavaler de Flondor, ținut cu ocazia inaugurării Muzeului *Asociațiunii*, în 20 august 1905²⁸.

Scene din spectacolul „Moș Ciocârlan”

Ca semn de prețuire pentru contribuția adusă la aranjarea expoziției, precum și la organizarea serbărilor din august 1905, Comitetul Central al *Asociațiunii* a acordat și a distribuit *Diplome de colaboratori*. La partea C. *Particulari*, b. *Domni* este menționat și „Emil Fischer, fotograf din Sibiu”²⁹.

În februarie 1906, în ședința Comitetului Central al *Asociațiunii* s-au discutat propunerile privind „procurarea unui mare aparat de proiecțiune pentru sala muzeului” și „procurarea unei serii de diapozitive pentru aparatele de proiecție ale despărțămintelor”³⁰. Pentru a pune în practică propunerile făcute, a fost contactat fotograful Emil Fischer, cel care „a furnizat numeroase diapozitive apreciate foarte bine în țară și străinătate” și care „a luat angajamentul de-a confecționa și pentru trebuințele *Asociațiunii* toate diapozitivele de cari aceasta va avea trebuință pentru aparatele sale de proiecțiune (skiopticon și Kinematografh)”³¹. Corneliu Diaconovici a fost autorizat să-i comande fotografului portretele tuturor președinților *Asociațiunii*, 11 vederi din expoziția aranjată la 1905, două vederi ale Școlii Civile de Fete, trei vederi ale clădirii muzeului (fațada, sala festivă și vestibulul), câte o imagine cu catedrala, reședința de vară mitropolitană, Banca Albina, și să cumpere aparatul de proiecție³².

²⁷ Vasile Crișan, *Serbările Asociațiunii*, în „Transilvania”, nr. 7-8, 2005, p. 20-24.

²⁸ Colecția de *Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal, nr. inv. 24.474 și 24.475.

²⁹ *Consemnarea diplomelor de colaboratori distribuite de Comitetul Central al „Asociațiunii pentru lit. Română și cultura poporului român” pentru conlucrare la aranjarea Expozițiunii etnografice și istorice-culturale din 1905 și a serbărilor împreunate cu acestea*, în „Transilvania. Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”, nr. I, Sibiu, ianuarie-februarie 1906, p. 35.

³⁰ *Proces verbal din 24 Februarie 1906. Ședința a III-a a Comitetului central al Asociațiunii*, în „Transilvania. Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”, nr. I, Sibiu, ianuarie-februarie 1906, p. 14.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*.

În *Colecția Fischer. Clișee pe sticlă* a Muzeului Național Brukenthal se păstrează imaginile în negativ ale fotografiilor comandate de aștriști începând cu anul 1906³³.

Dintre fotografiile păstrate în *Colecția de Grafică documentară* ne-au atras atenția imaginile, în pozitiv, cu ștampila „E. Fischer/Hermannstadt” din colțul din stânga al paspartou-ului, ilustrând *Sala festivă* din Palatul ASTRA (două dintre imagini) și *Scena*³⁴. Credem că aceste imagini au fost donate Muzeului *Asociațiunii* de fotograful Emil Fischer încă din anul 1905, ele fiind folosite de Octavian C. Tăslăuanu pentru ilustrarea prezentării sale, referitoare la serbările din Sibiu din august 1905, din revista *Luceafărul*³⁵.

Sala festivă din Palatul ASTRA

Scena din sala festivă

Cele trei interioare din Palatul ASTRA au fost editate, câțiva ani mai târziu, sub forma unei cărți poștale, la Institutul Artistic Jos. Drotleff din Sibiu, cu titlul: *Interiorul Muzeului român din Sibiu. Scena. Vestibulul. Sala festivă*³⁶.

În colecția particulară Ioan Dejugan se găsește o carte poștală care a circulat pe la 1915, editată la același Jos. Drotleff, ilustrând patru dintre fotografiile comandate de aștriști în 1906: *Reședința de vară metropolitană, Catedrala gr.-or., Muzeul „Asociațiunii”, Seminarul Andreian*, toate sub titlul generic: *Sibiu*³⁷.

Alte cărți poștale, comandate de aștriști după fotografiile semnate de Emil Fischer, au fost editate la tipografia lui Jos Drotleff, aflată tot pe Heltauergasse, ca și atelierul fotografic condus de Emil Fischer, sau în editura proprie a fotografului.

³³ *Colecția Fischer. Clișee pe sticlă* a Muzeului Național Brukenthal: clădirea muzeului – nr. inv. F 48, F 428; sala festivă – F 58, F 699; intrarea principală – F 711, F 1042; imagini din expoziție: F 705, F 706, F 707, F 708, F 712, F 713, F 714, F 715, F 716, F 717, F 718, F 719, F 720, F 721, F 1055, F 1056, F 1057, F 1058, F 1059, F 1067, F 1068, F 1070, F 1072, F 1074.

³⁴ *Colecția de Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal: *Sala festivă* – nr. inv. 18.111 și 18.112; *Scena* – nr. inv. 18.116.

³⁵ Octavian C. Tăslăuanu, *Serbările din Sibiu. I.*, în „Luceafărul”, anul IV, nr. 17, 1905, p. 328-331; la p. 329 – *Vestibulul*, la p. 330 – *Sala festivă*, la p. 331 – *Scena*.

³⁶ *Colecția de Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal, nr. inv. 35606. Vezi și Aurelia Cozma, *Colecția de cărți poștale și litografii Horia Tipuriță*, Sibiu, 2010, p. 158.

³⁷ Ioan Dejugan, *Sibiu/Hermannstadt: istorie ilustrată – colecție de cărți poștale*, Vol. I. *Intra muros 1896-1947*, Sibiu, 2016, p. 232, fig. 631.

Amintim doar:

- *Muzeul „Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român” ASTRA Sibiu* – circulată la 1915³⁸;
- *Muzeul ASTRA din Sibiu – sala de ședințe*; se observă în imagine, pe perete, tablouri cu portretele lui Simion Bărnuțiu și mitropolitul Ardealului Andrei Șaguna, primul președinte al Astrei – circulată la 1931³⁹;
- o serie numerotată, dedicată *Muzeului Central al „Asociațiunii”, Sibiu* – circulată la 1931⁴⁰.

Colaborarea lui Emil Fischer cu *Asociațiunea ASTRA* a continuat și în anii următori.

Ca o particularitate a spațiului transilvănean, vom prezenta, în cele ce urmează, câteva informații despre „expozițiile de copii”. Cunoscută drept curiozitate, dar și pentru frumusețea imaginilor care le sunt asociate, „expozițiile de copii” au fost organizate la începutul secolului XX de intelectualii români aștrști, membri ai Reuniunii de Agricultură din Sibiu. De la expozițiile din Apold (1906), Ilimbav (1907), Poiana Sibiului (1908), Orlat (1909), Sadu (1910) și din alte sate ardelenne, ne-au rămas până astăzi fotografii de un farmec aparte.

Împrejurările în care s-au organizat sunt semnificative, atât pentru epoca și spațiul pe care le acoperă, cât și pentru copiii înșiși. Prin intermediul lor s-a cerut insistent românilor să nu se facă de rușine și să nu rămână mai prejos decât alte etnii conlocuitoare „în a crește o națiune sănătoasă și bine dezvoltată”⁴¹. Aranjați, de obicei, pe o scenă, în brațele mamelor sau singuri, pe categorii de vârste, copiii au fost analizați, fiecare în parte, de un juriu constituit în mare parte din medici. Scopul expozițiilor era acela de a se constata starea de sănătate a copiilor și de a învăța mamele române cât mai multe lucruri despre cum să-și crească copiii în cel mai bun mod cu putință. Pentru cei mai frumoși și sănătoși participanți, dar și pentru încurajarea mamelor, s-au oferit premii în bani⁴².

În demersurile pentru organizarea expoziției de la Poiana Sibiului (27 octombrie 1908) se spunea că, deoarece localitatea „se găsește între cele mai avantajoase condiții igienice”, fiind model de frumusețe fizică, era necesară fotografierea, „prin fotografi anume aduși, mai multe grupe de copii, de juni și june, de bărbați și de femei în floarea vârstei, cum și moșnegi ajunși la vârstă înaintată”. Se urmărea prin

³⁸ Ioan Ciolan, *Emil Fischer, fotograf și editor de cărți poștale ilustrate din Sibiu* (3), în „Curierul filatelic”, anul IX, nr. 98, septembrie-octombrie 1998, p. 25, fig. 7.

³⁹ Idem, *Emil Fischer, fotograf și editor de cărți poștale ilustrate din Sibiu* (2), în „Curierul filatelic”, anul IX, nr. 97, iulie–august 1998, p. 12, fig. 7.

⁴⁰ Colecția de *Grafică documentară* a Muzeului ASTRA: nr. inv. 760-776 – Intrarea Principală; nr. inv. 1430-1448 – Secția etnografică (nr. 11), nr. inv. 1449-1469 – Secția etnografică (nr. 9).

⁴¹ Romul Simu, *Prima expoziție românească de copii*, în „Lucefărul”, anul V, nr. 19-20, 1906, p. 421-423.

⁴² La Ilimbav au fost expuși 74 de copii (41 de fetițe și 33 băieți), 37 fiind premiați cu mențiune onorifică și cu premii în bani, în sumă de 3-5 coroane („Lucefărul”, anul VI, nr. 23-24, Sibiu, 1907, p. 522). La Poiana au fost expuși aproximativ 300 de copii cu vârsta între 1 și 4 ani. Premiile, în sumă de 150 coroane, au fost donate de copiii premiați pentru zidirea noii biserici din localitate (Oct. C. Tăslăuanu, *Expoziții de copii*, în „Lucefărul”, anul VIII, nr. 1, 1909, p. 19-20).

acesta să se prezinte prin „ilustrațiunile din reviste, chipuri de adevărată frumusețe omenească – românească”⁴³. Fotografii făcute la acel eveniment poartă semnătura lui Emil Fischer⁴⁴.

Mame și copiii premiați la expoziția din Poiana Sibiului, 1908

Poiana Sibiului. Grup de femei, între 40 și 60 de ani

Poiana Sibiului. Grup de bărbați, între 70 și 80 de ani

Poiana Sibiului. Bărbați de peste 80 de ani

Conform hotărârii Comitetului Central al *Asociațiunii*, în 1910, Octavian C. Tăslăuanu a întreprins două „excursii etnografice”⁴⁵, la Bran și Giurgeu, pentru a cumpăra și a aduna obiecte necesare pentru înzestrarea muzeului. În prima deplasare, cea de la Bran, făcută de Rusalii, a fost însoțit de Emil Fischer, care a realizat mai multe fotografii cu interioare tradiționale, case și grupuri de oameni îmbrăcați în costume populare specifice zonei⁴⁶.

⁴³ *Expoziție de copii*, în „Telegraful român”, anul LVI, nr. 59, 1908, p. 243; în primul număr al revistei „Luceafărul” din 1909 sunt reproduse o parte dintre imaginile fotografului Emil Fischer cu explicațiile: Bărbați din Poiana (p. 4), Femei din Poiana (p. 5), Femei din Poiana, cu copiii în brațe (p. 9), Fete din Poiana (p. 12), Moșnegi, peste 80 de ani, din Poiana (p. 13), Doi copii premiați din Poiana (p. 19).

⁴⁴ O parte dintre aceste fotografii se află la Muzeul Național Brukenthal și la Muzeul ASTRA din Sibiu și au fost reproduse în Delia Voina, N. D. Ivănuș, *Portul popular românesc de la nord și sud de Carpați*, Sibiu, 2016, p. 51-54.

⁴⁵ *Ședința a IV-a a comitetului central, ținută la 16 Aprilie 1910*, în „Transilvania”, nr. 3, mai-iunie 1910, p. 141.

⁴⁶ Oct. C. Tăslăuanu, *La jubileul de cincizeci de ani al „Asociațiunii”*, în „Transilvania”, nr. 4 jubiliar, Sibiu, iulie-august 1911, p. 471.

Emil Fischer poate fi considerat precursorul reportajului instantaneu. El este autorul spectaculoaselor fotografiilor legate de zborurile demonstrative ale lui Aurel Vlaicu făcute la Blaj, pe Câmpul Libertății, la 16/29 august 1911, cu prilejul aniversării semicentenarului Astei. Remarcabilă este fotografia care reprezintă momentul desprinderii avionului de la sol, când cei patru flăcăi din Bințiți fugeau încă după aparatul de zbor⁴⁷.

Blaj, Aurel Vlaicu – zbor demonstrativ

În 2 ianuarie 1919 Emil Fischer a fost prezent cu aparatul fotografic în Piața Mare, unde a participat la „conductul etnografic”⁴⁸ organizat de *Asociațiunea ASTRA* cu prilejul vizitei generalului Henri Berthelot la Sibiu.

Pregătirea „conductului” a fost anunțată cu câteva zile înainte de organizatorii conduși de președintele *Asociațiunii*, Andrei Bârseanu. Condiția principală a fost aceea ca toți cei care vor lua parte la defilare să fie îmbrăcați în port popular „nefalsificat” românesc, specific localității de proveniență. Cel mai târziu la orele 9 (joi dimineață), participanții trebuiau să fie prezenți în Piața Gării de unde au și pornit, în ordinea stabilită de comitetul de organizare, spre Piața Mare⁴⁹. Deplasarea grupurilor s-a făcut într-o ordine și într-o disciplină desăvârșită. La cortegiul etnografic au participat 70 localități, peste 10.000 de țărani⁵⁰, bărbați și

⁴⁷ Imaginea se păstrează în Colecția de *Grafică documentară* a Muzeului Național Brukenthal, nr. inv. 18.858. Pentru cartea poștală vezi I. Ciolan, *Emil Fischer, fotograf și editor de cărți poștale ilustrate din Sibiu* (1), în „Curierul filatelic”, anul IX, nr. 96, mai-iunie 1998, p. 25, fig. 1.

⁴⁸ Prin „conduct etnografic” se înțelege o impresionantă defilare a zeci de mii de români, îmbrăcați în costumele lor populare, pe jos, în căruțe sau călări, cu steaguri, grupați pe sate, în frunte cu conducătorii lor.

⁴⁹ *Conduct etnografic*, în „Telegraful Român”, nr. 147, 18/31 decembrie, 1918, p. 140.

⁵⁰ Sibiu, Veștem, Cârța, Boița, Racovița, Sebeșu de Jos, Sebeșu de Sus, Mohu, Fofeldea, Hosman, Porumbacu de Jos, Porumbacu de Sus, Săcădate, Sărata, Scorei, Arpașu de Jos, Arpașu de Sus, Cârțișoara, Colun, Glâmbocă, Feldioara, Viștea de Jos, Sadu, Poplaca, Bungard, Miercurea, Apoldu de Jos, Apoldu de Sus, Ludoșu Mare, Ludoșu Mic, Topârcea, Dobârca, Gârbova, Cărpiniș, Sângătin, Cunța, Drașov, Vingard, Doștat, Rășinari, Cut, Avrig, Bradu, Lancrăm, Slimnic, Ocna Sibiului, Nocrich, Cornățel, Nucet, Himbadul, Chirpăr, Alțâna, Bendorf, Țichindeal, Vurpăr, Noul Săsesc, Loamneș, Șelimbăr, Șura Mică, Șura Mare, Gușterița, Hamba, Cașolț, Ighișdorf, Turnișor, Rusciori, Marpod, Ilimbav, Ruși, Tâlmăciu Mare, Tâlmăcel, Roșia, Cristian, Porcești, Orăștie, Cugir.

femei, care au parcurs traseul pe jos, călare sau în căruțe trase de boi sau de cai și peste 10.000 de spectatori⁵¹.

Cei prezenți la „conductul etnografic”, din satele Sibiului, au arătat ceea ce aveau mai frumos: portul popular de sărbătoare și tradițiile, cel mai ușor de reconstituit fiind nunta tradițională (Rășinari, Ocna Sibiului, Săcădate). Pentru fotografatul Emil Fischer a fost important pitorescul evenimentului. Privind cadrele și unghiurile de unde au fost realizate fotografiile, am constatat că cele mai multe imagini au fost immortalizate din centrul Pieței Mari. Nu am descoperit imagini de pe traseul „conductului” (care a străbătut străzile Cisnădiei – azi Nicolae Bălcescu –, Șaguna – azi Andrei Șaguna – și Schiwis – azi Bulevardul Victoriei)⁵². Emil Fischer a fotografiat doar grupurile aflate în defilare, în momentul trecerii prin fața generalului Berthelot și a oficialităților. S-au păstrat doar câteva imagini cu grupuri de săteni aflate la intrarea în piață, în timpul pregătirii pentru defilarea propriu-zisă. Probabil, era mai dificil pentru fotograf să-și mute aparatul în alte locații, având nevoie de timp mai îndelungat pentru a-și pregăti cele necesare în obținerea unei fotografii cât mai clare și cât mai sugestive.

Gen. Berthelot în Piața Mare din Sibiu, 2 ianuarie 1919

La câteva zile după „conduct”, în ziarul *Foia Poporului* apărea un anunț în care se spunea că: „defilarea noastră pe dinaintea generalului francez a fost fotografiată în mai multe feluri. Aceste fotografii se isprăvesc zilele acestea, le vom pune spre vedere în vitrina Librăriei noastre (strada Măcelarilor, nr. 12) de unde se pot cumpăra. Ceice doresc să aibă astfel de fotografii ale diferitelor sate, călușeri, călărăși etc. să poftescă ocazional a le vedea”⁵³. Anunțul a fost ulterior simplificat ca text și a crescut frecvența apariției acestuia în presa locală: „fotografii dela primirea generalului Berthelot în Sibiu și la Săliște se află spre vânzare în mare alegere la Librăria Foia Poporului. Sunt diferite grupuri de pe

⁵¹ În raportul *Cronica Generalul Berthelot în Transilvania* din „Luceafărul”, anul XVIII, nr. 2, 1919, p. 44, numărul participanților la „conductul etnografic” este de 35-40.000 de persoane.

⁵² *Generalul Berthelot în Sibiu. Conduct etnografic. Raport special*, în „Telegraful Român”, nr. 149-150, 25 decembrie 1918/7 ianuarie 1919, p. 547.

⁵³ „Foia Poporului”, anul XXVII, nr. 1, 1/14 ianuarie 1919, p. 7.

satele noastre, fotografiate foarte frumos”⁵⁴.

În perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale, colaborarea lui Emil Fischer și *Asociațiunea ASTRA* nu a mai fost la fel de apropiată. Aștristii au continuat să folosească imaginile semnate de Emil Fischer ca formă de promovare, în presa vremii, a muzeului și a bibliotecii, atât sub forma unor cărți poștale (așa cum am menționat deja), cât și ca imagine auxiliară unui text de reclamă⁵⁵.

În anul 1948 *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român* (ASTRA) a fost desființată de regimul comunist, încheindu-se, astfel, o pagină importantă din istoria românilor din Transilvania. După numai 10 ani, atelierul fotografic condus de Emil Fischer a fost naționalizat (1959) de către același regim comunist.

Putem spune, fără a greși, că în secolul XX, Emil Fischer a fost cel mai mare fotograf al Sibiului și printre cei mai valoroși ai Transilvaniei. Și-a dăruit întreaga viață fotografiei pe care a ridicat-o la nivel de artă.

---

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 5, 17 ianuarie/9 februarie 1919, p. 7; nr. 6, 2/17 februarie 1919, p. 7; nr. 7, 10/23 februarie 1919, p. 7.

⁵⁵ Pe ultima pagină a revistei „Transilvania”, anul LV, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1924, p. 66, alături de două imagini semnate Emil Fischer, apare textul de promovare al bibliotecii: „Biblioteca Asociațiunii din Sibiu. Câți din intelectualii sibiieni cunosc cabinetul de lectură și biblioteca Asociațiunii? Prea puțini! Și e păcat! Aici ar putea să petreacă clipe plăcute, citind publicații românești și streine, vrednice de a fi luate la cunoștință! În bibliotecă se află mai mult de 50.000 volume și broșuri. Sosesc toate revistele din România și editurile de cărți sunt chemate prin lege să trimită tot ce publică. Cabinetul de lectură se află în Muzeul Asociațiunii și este deschis publicului dela 4-6 p.m., în zilele de lucru”.